

Č A S Ť I .

STRACH

Za týmto miestom slz a zloby
je čosi zatienené Desom,
ale mňa nevysstrašia hrozby,
vždy budem taký, aký dnes som.

— WILLIAM ERNEST HENLEY

Čo sú to za sily, čo zabraňujú odvahe? Prečo je niečo také cenené také zriedkavé? Čo nám bráni urobiť to, čo by sme mali a mohli urobiť? Čo je zdrojom zbabelosti? Strach. *Fobos*. Je nemožné poraziť nepriateľa, ktorému nerozumieme, a strach – vo všetkých jeho podobách: od hrôzy cez apatiu, nenávisť až po hru na istotu – je nepriateľom odvahy. *Vedíme boj so strachom*. Preto musíme strach študovať, zoznámiť sa s ním, s jeho príčinami a symptómami. Preto Sparťania stavali strachu chrámy. Aby si ho držali blízko. Aby videli jeho silu. Aby ho zahnali. Statoční nie sú bez strachu – žiadny človek nie je –, skôr majú schopnosť povzniesť

sa nad neho a zvládnuť ho – práve to ich robí takými pozoruhodnými. V skutočnosti je potrebné povedať, že dosiahnutie niečoho veľkého je bez toho nemožné. O zbabelcoch sa však nepíše nič. Nikto si ich nepamätá. Nič na nich neobdivujete. Vymenujte aspoň jednu dobrú vec, ktorá si nevyžadovala aspoň pár neľahkých sekúnd odvahy. Ak teda chceme byť skvelí, musíme sa najprv naučiť, ako prekonať strach, alebo sa aspoň nad neho povzniesť vo chvíľach, na ktorých záleží.

Volanie, ktorého sa bojíme...

Florence Nightingale bola nebojácna už predtým, ako sa naučila byť ešte statočnejšou. Existuje kresba z jej raného detstva. Jedna teta zachytila Florence na prechádzke s matkou a sestrou, keď mala možno štyri roky. Jej staršia sestra sa na ňom drží matky za ruku. Florence zatiaľ „kráča úplne sama“, s úžasnou nevinnou dôverou, ktorú majú niektoré deti. Ona nepotrebovala byť v bezpečí. Bolo jej jedno, čo si myslia ostatní. Bolo tam toho toľko, čo chcela vidieť. Toľko toho bolo treba preskúmať.

Ale, žiaľ, táto nezávislosť nemala trvať dlho. Možno jej niekto povedal, že svet je nebezpečné miesto. Možno to bol nenápadný, ale drvivý tlak doby, ktorá tvrdila, že dievčatá by sa mali správať istým spôsobom. Možno to bol luxus jej privilegovanej existencie, ktorý utlmil jej pocit toho, čoho je schopná. Každý z nás už zažil nejakú verziu takého rozhovoru, keď nám nejaký dospelý kruto a nespravodlivo – bez ohľadu na jeho úmysly – prepichne našu malú bublinu. Myslia si, že nás tým pripravujú na budúcnosť, hoci v skutočnosti nám len vnucujú svoje vlastné obavy, svoje vlastné obmedzenia.

Ach, čo nás to len stojí... A o akú odvalu to pripravuje tento svet.

Tak ako sa to takmer stalo v prípade Florence Nightingale.

Presne 7. februára 1837, niekoľko mesiacov pred svojimi sedemnástymi narodeninami, začala vnímať to, čo neskôr nazvala „volaním“.

K čomu? Kam? A ako?

Jediné, čo dokázala vnímať, bolo, že to bolo záhadné vyššie volanie, vďaka čomu mala pocit, že sa od nej niečo očakáva, že má *slúžiť*, že sa má rozhodnúť pre niečo iné, než bol život jej bohatej a záhaľčivej rodiny, pre niečo iné ako obmedzujúci a nevzrušený život v rolách, ktoré boli pre ženy v jej dobe „vhodné“.

„Kdesi vo vnútri počujeme ten *hlások...*“ povedal raz Pat Tillman, hráč amerického futbalu, keď zvažoval odchod z profesionálnej ligy a vstup do armádnej jednotky rangerov. „Náš vnútorný hlas nás smeruje k tomu, aby sme sa stali osobou, ktorou chceme byť, ale je len na nás, či ho budeme nasledovať, alebo nie. Častokrát nás nasmeruje predvídateľným, priamočiarym a zdanlivo pozitívnym smerom. Občas nás to však nasmeruje na úplne inú cestu.“

Možno si myslíte, že odvážna dievčina, Florence Nightingale, bola vyzbrojená počúvať tento hlas, ale tak ako mnohí z nás, aj ona prijala názory svojej doby za svoje a stala sa ustráchanou tínedžerkou, ktorá sa neodvážila predstaviť si inú cestu, ako jej určili rodičia.

Lytton Strachey vo svojom klasickom diele *Lives of Eminent Victorians* (*Životy významných ľudí viktóriánskej doby*) napísal: „V grófstve Derbyshire bol jeden veľký vidiecky dom, ďalší bol v oblasti New Forest; boli tam izby v štýle zámožných ľudí z londýnskej štvrte Mayfair pre spoločenskú sezónu so všetkými najlepšimi večierkami; organizovali sa zájazdy na kontinent s ešte väčším počtom talianskych opier a zábleskov parížskych celebrit, než bolo obvyklé. Keď ste boli vychovaní uprostred takýchto vymožeností, bolo len prirodzené predpokladať, že Florence ich bude tiež náležite oceňovať tým, že bude vykonávať svoje povinnosti, ktoré prináležali k tomuto stavu, do ktorého ju Boh povolal – inými slovami, tým, že sa po primeranom počte tancov a večierkov vydá za vhodného džentlmena a bude žiť šťastne až do smrti.“

Osem rokov sa toto volanie schovávalo v zákutiach mysle Florence ako ružový slon v miestnosti, ktorého si nemáte všimnúť. Medzitým si hmlisto začala uvedomovať, že vo viktóriánskom svete nie je všetko v poriadku. Priemerná dĺžka života ľudí bola sotva štyridsať rokov. V mnohých mestách bola úmrtnosť pacientov liečených v nemocniciach vyššia ako

mimo nich. Počas krymskej vojny, ktorá Nightingale neskôr preslávila, zomrelo na následky svojich zranení len *tisícosemsto* mužov z približne stotisíc zranených vojakov. Ale viac ako *šestnásttisíc* zomrelo na choroby a *trinásttisíc* ďalších bolo vyhlásených za neschopných služby. Dokonca aj v čase mieru boli podmienky hrozné, ale narukovať bolo samo o sebe život ohrozujúce. „Rovno môžete každý rok odvieť tisícsto mužov na Salisbury Plain a zastreliť ich,“ povedala raz úradníkom.

Ale akokoľvek naliehavá to bola kríza – a nech akokoľvek rýchlo padali telá zavraždených mužov na oltár slobody –, strach bol ešte väčší.

„Bolo sa predsa treba starať o porcelán,“ napísal Strachey. Jej otec očakával, že mu bude čítať. Potrebovala si nájsť manžela. Bolo treba preberať salónne klebety. To bolo všetko, čo zámožná žena mala dovolené robiť: *nič významné*.

Florence, vystavená tomuto tlaku viesť banálny život, ignorovala svoje volanie. Bála sa, aby neobťažovala slušnú spoločnosť. Iste, pomáhala príležitostne chorému susedovi. Čítala knihy. Stretávala sa so zaujímavými ľuďmi, ako napríklad s doktorkou Elizabeth Blackwell, prvou lekárkou. Ale keď jej v dvadsiatich piatich rokoch ponúkli možnosť pracovať ako dobrovoľníčka v nemocnici v Salisbury, dovolila matke, aby jej to rázne zatrhlha. Pracovať v nemocnici? Vraj prečo sa radšej rovno nestane prostitútkou!

Po ôsmich rokoch odmietania prišlo ďalšie volanie. Ten hlas sa tenzoraz pýtal ešte nástojčivejšie: *Dovolíš, aby ti obavy o tvoju povest' bránili v službe?* Presne o tom bol ten strach: Čo by si ľudia pomysleli? Mohla by prerušiť styky s rodinou, ktorá si ju chcela držať blízko seba? Zmeniť sa z bohatej debutantky na *ošetrovateľku*? Mohla by sa venovať povolaniu, o ktorom nevedela takmer nič a ktoré v devätnástom storočí takmer neexistovalo? Mohla by robiť to, čo ženy nemali robiť? Mohla by v tom uspieť?

Ten strach bol silný – ako u každého, kto uvažuje o ceste do neznámych vôd, keď uvažuje o tom, že vyhodí svoj život do povetria, aby urobil niečo nové alebo iné. Keď vám všetci hovoria, že zlyháte, že sa mýlite, ako by ste mohli nepočúvať? Je to hrozný paradox: Museli by ste byť blázni, aby ste ich nepočúvali, keď vám hovoria, že ste blázon.

A čo ak sa snažia vzbudiť vo vás pocit viny? Keď sa vás snažia potrestať? Čo keď sa bojíte, že ľudí sklamete? Tomu čelila Nightingale. Rodičia, ktorí pre svoj vlastný nedostatok ambícií brali jej ambície ako dôvod na odsúdenie. Matka plakala, že sa plánuje „zhanobiť“, zatiaľ čo jej otec zúrilo, že je rozmaznaná a nevďačná.

Boli to bolestivé lži, ktoré prijala za svoje. „Doktor Howe,“ odvážila sa raz Florence opýtať Samuela Gridleyho Howea, lekára a manžela Julie Ward Howe, autorky knihy *Battle Hymn of the Republic (Bojová hymna republiky)*, „myslíte si, že by bolo nevhodné a nepatričné pre mladú Angličanku, aby sa venovala charitatívnej práci v nemocniciach? Myslíte si, že by to bola hrozná vec?“ Jej otázky boli podfarbené mnohými predpokladmi. *Nevhodné. Nepatričné. Hrozné.*

Bola rozpoltená – chcela povolenie, buď aby mohla nasledovať svoj sen, alebo ho nechať nenaplnený. „Moja drahá slečna Florence,“ odpovedal Howe, „bolo by to nezvyčajné, a čokoľvek je v Anglicku nezvyčajné, sa považuje za nevhodné; ale ja vám hovorím: ‚choďte si za tým, ak je vašim poslaním tento spôsob života, konajte podľa svojej inšpirácie a zistíte, že pre dámu nikdy nie je nič nepatričné alebo nevhodné, ak konáte svoju povinnosť pre dobro iných. Rozhodnite sa a pokračujte v tom, kamkoľvek vás to povedie.“

Ale ten strach z toho, že sa bude vymykať z bežných koľají, z ďalších výčitiek svedomia, z ďalších hrozieb... neprestal. Všetko to malo za cieľ udržať ju doma, udržať ju v *mediach*. A ako to často býva, fungovalo to – napriek výslovnému povzbudeniu od niekoho, koho obdivovala.

„Čo som to za vraha, že im ničím šťastie,“ zapísala si Florence do denníka. „Kto som, že mi ich život nie je dosť dobrý?“ Jej rodina sa s ňou takmer nerozprávala, zapísala si: „Správali sa ku mne, akoby som spáchala zločin.“ *Roky* táto taktika fungovala. „Mala schopnosť sa presadiť,“ píše autorka jej životopisu Cecil Woodham-Smith, „ale neurobila to. Putá, ktoré ju spúťovali, boli len zo stebiel slamy, ale ona ich nepretrhla.“

Nightingale nebola v tomto smere výnimkou – ani v 40. rokoch 19. storočia, ani dnes. V takzvanom monomyte (ceste hrdinu) totiž takmer vo všetkých prípadoch po fáze „volania dobrodružstva“ nasleduje, hádajte čo, *odmietnutie výzvy*. Pretože je to príliš ťažké, príliš desivé,

pretože si osud evidentne vybral nesprávneho človeka... Takýto rozhovor viedla Florence Nightingale sama so sebou, a to nie iba chvíľu, ale *šestnásť rokov*.

Presne toto robí strach. Bráni nám nasledovať náš osud. Drží nás bokom. Zmeravieme. Dáva nám milión dôvodov, prečo by sme mali volanie neposlúchnuť.

„Ako málo môžeme urobiť pod vplyvom strachu,“ zapísala si Nightingale neskôr. Značná časť prvých troch desaťročí jej života bola toho dôkazom. Ale vedela aj to, že bol aj krátky okamih, keď sa vôbec nebála. Potrebovala znovu uchopiť tú silu v sebe, aby sa z toho dokázala sama vymaniť a prijať volanie, ktoré vnímala.

Bol to desivý skok. Vzdať sa ľahkého života. Ignorovať konvencie. Zbor pochybností a požiadaviek. Samozrejme, že ju to brzdilo – brzdí to mnohých z nás. Ale pre Nightingale to už viac neplatilo. O dva týždne neskôr predsa len urobila ten skok.

„Nesmiem od nich očakávať pochopenie ani pomoc,“ napísala si o svojom rozhodnutí oslobodiť sa. „Musím si *vziať* niektoré veci, len toľko, aby som mohla žiť. Musím si ich *vziať*, nedostanem ich.“

Do roka už zakladala poľné nemocnice pre ranených vojakov na Kryme. Podmienky boli strašné. Muži umierali v halách budov a na palubách lodí pre nedostatok postelí. Potkany im kradli jedlo z tanierov. Pacienti sa chúlili v ľadových miestnostiach, bez oblečenia, niektorí trávili svoje posledné chvíle na zemi úplne nahí. Ich prídely boli nedostatočné a lekári boli nekvalifikovaní. Všetko to, pred čím sa ju rodičia snažili chrániť, aby sa tým nepoškvrnila. Stačilo by to na odstrašenie aj tých najodvážnejších zamestnancov verejnej správy.

„Dobre som sa oboznámila,“ vysvetlila, „s príbytkami najhorších častí väčšiny veľkých európskych miest, ale nikdy som nezažila atmosféru, ktorá by sa dala porovnať s nocou v kasárenskej nemocnici.“ Teraz už je strach preč. Nahradilo ho nezlomné odhodlanie. Financovala opravy z vlastného vrecka a pustila sa do práce.

Henry Wadsworth Longfellow dokonale vystihol jej hrdinstvo v jednej zo svojich básní, v ktorej kontrastujú bezútešné chodby nemocnice

s obrazom Florence Nightingale, ktorá chodí z izby do izby, vždy s lampou v ruke a dobrou náladou.

V anglických kronikách nám zostáva,
slová i piesne ju vždy oslávia,
zvešť o jej skutkoch donesie
k nám lúč, čo jasný dodnes je.

Tá dáma s lampou v našich hrdinských
dejinách žiari, navždy bude v nich,
vznešeným vzorom, svetlom cti,
statočnej, chrabrej ženskosti.

Hrdinské. Bolo to možné iba preto, lebo bola dosť odvážna a prekonala tie prízemné, ale silné obavy.

Jej práca na Kryme, vykonávaná pod paľbou a za vážnych osobných rizík, veď sama sa nakazila „krymskou horúčkou“ (brucelózou), ktorá ju sužovala po zvyšok jej života, inšpirovala zakladateľov Červeného kríža. Jej inovácie a priekopnícka práca neskôr v systematizácii starostlivosti o chorých a zraniteľných ďalej prináša úžitok každému, kto niekedy bol v nemocnici, celých tých 180 rokov odkedy zišla z cesty, na ktorej sa ju zastrašovaním mnohí pokúšali udržať.

Jej matka nariekala, keď sa jej dcéra predsa len vo svojom poslaní presadila. „Sme kačice, ktorým sa vyliahla divá labuť,“ povedala. Predstavte si, že plačete, pretože sa ukázalo, že vaše dieťa je výnimočné. Predstavte si, že vyrastáte v dome, kde sa to stalo. Ako napísal Strachey, matka Florence Nightingale sa mýlila. Jej dcéra nebola labuť. Narodil sa im *orol*. Dlho trvalo, kým sa vyliahol, dlho sedel v hniezde, ale keď raz vyletel, bol nebojácny.

To, čo máme v tomto živote urobiť, pochádza odniekiaľ mimo nás; je to väčšie ako my. Každý z nás je povolaný k niečomu. Sme vyvolení. Sme pre niečo vyvolení – ale rozhodneme sa prijať to? Alebo zutekáme?

To je naše volanie.

Jeden zo spôsobov, ako sa pozeráť na príbeh Florence Nightingale, je ten, že strávila roky ignorovaním svojho volania k službe. Druhý spôsob

nazerania je, že sa pripravovala na svoje životné poslanie. Potrebovala čas, aby prehliadla cez dym a hluk rodiny a spoločnosti, ktorá sa pokúšala odradiť ju od toho, čo bolo potrebné urobiť. Potrebovala čas, aby nadobudla zručnosti, ktoré potrebovala, aby mohla transformovať ošetrovatelstvo.

V oboch verziách je strach – a víťazstvo nad ním – tým rozhodujúcim zápasom jej existencie. Ako to býva u každého, kto zmenil svet. Neexistuje nič, čo by stálo za to urobiť a nebolo by to desivé. Neexistuje nikto, kto by dosiahol slávu bez zápasenia so svojimi vlastnými pochybnosťami, obavami, obmedzeniami a démonmi.

Ako sa ukázalo, pre Nightingale bola táto skúsenosť sama o sebe určujúca. Keď sa konečne vrhla do zakladania nemocníc a reformy britského vojenského a zdravotníckeho systému, čelila neuveriteľnej opozícii – od byrokracie cez živly až po politické sily. Musela byť viac ako iba anjel milosrdenstva na nemocničnom oddelení: bola proviantná dôstojníčka, tieňová ministerka, lobistka, informátorka, aktivistka a organizátorka. Práve táto jej schopnosť vytrvať tvárou v tvár tejto neoblomnej a zastrašujúcej opozícii, viesť trpezlivý, ale neúnavný boj s tými, ktorí ju chceli zastrašiť, jej umožňovala robiť svoju prácu.

Nikto jej už nemohol nahnať strach. Nemohla byť zastrašovaná.

„Svoj list píšete z londýnskeho námestia Belgrave Square,“ napísala v odkaze, v ktorom spochybnila britského štátneho tajomníka pre vojnu, „ja píšem z chatrče na Kryme. Miesta, kde sa nachádzame, sú rozličné.“ A to písala žena, ktorá sa pár mesiacov predtým obávala, že sklame svoju hysterickú matku. Teraz, keď jej lekár – alebo ktokoľvek iný – povedal, že sa niečo nedá urobiť, odpovedala pokojne, ale presvedčivo: „No musí sa to urobiť.“ A ak sa to neurobilo – napríklad keď nemocnica, kde pracovala, odmietla prijať katolíkov a židov –, tak pohrozila, že rezignuje. Pochopili to.

Jej skúsenosti so strachom jej pomohli spojiť sa s tisícmi zranenými a umierajúcimi pacientmi, o ktorých sa starala, a milovať ich. „Obavy, neistota, čakanie, očakávanie, strach z nečakaného... spôsobujú pacientovi viac škody než akákoľvek námaha,“ napísala Nightingale. „Nezabúdajte, že neustále čelia svojmu nepriateľovi, vnútorne s ním zápasia, vedú s ním

dlhé imaginárne rozhovory.“ Tento zápas poznala z prvej ruky, mohla im pomôcť ho vyhrať.

Dnes každý z nás má svoje vlastné volanie.

Slúžiť.

Riskovať.

Spochybníť stav vecí, status quo.

Bežať v *ústrety* tomu, pred čím ostatní utekajú.

Povzniesť sa nad svoje stanovisko.

Urobiť to, čo ľudia považujú za nemožné.

Nájde sa veľa dôvodov, prečo sa vám bude zdať, že to nie je správne. Objaví sa neuveriteľný tlak, aby sme tieto myšlienky, sny, *potreby* v našej myslí uhasili. V závislosti od toho, kde sa nachádzame a čo sa snažíme urobiť, môže odpor, ktorému čelíme, predstavovať iba obyčajné pobádanie... alebo otvorené násilie.

Strach sa prejaví. Vždy to tak je.

Dovolíme mu, aby nám zabránil reagovať na to volanie? Necháme telefón vyzvárať?

Alebo sa posunieme kúsok po kúsok bližšie, tak ako to urobila Nightingale, pozbierame odvahu, pripravíme sa, až kým nebudeme pripravení urobiť to, prečo sme tu?